

HANDBOEK
Dogmatiek

Het merg der christelijke godgeleerdheid

DEEL 1

Johannes à Marck

Handboek Dogmatiek

Handboek Dogmatiek

Heruitgave van

Het merg der christelijke godgeleerdheid

Johannes à Marck

DEEL 1

GEBR. KOSTER - BARNEVELD

Handboek Dogmatiek

Heruitgave van: *Het Merch der Christene Got-geleertheit*, behelsende te gelijk eene korte leeringe der waarheeden, en wederlegginge der dwaalingen, Johannes à Marck (1656-1731). À Marck heeft *Het Merch* overgenomen uit zijn Latijnse werk *Compendium Theologiae Christianae didactico-elencticum*.

dr. J.A. Bunt – digitalisering / overzetting in huidige spelling
mw. R. Pieterman en dhr. A.A. Roukens – redactie

Ontwerp omslag: Design Log
Lay-out en dtp binnenwerk: Gewoon Geertje

© 2016, Uitgeverij Gebr. Koster, Barneveld
ISBN 978 90 5551 834 0
NUR 700

www.gebrkoster.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of open-
baar gemaakt, in enige of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch,
mechanisch door fotokopieën, of op enig andere manier, zonder vooraf-
gaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

DEEL 1

Inleiding	27
Overzicht van de meest genoemde stromingen	29
Johannes à Marck aan Johan van Hoorn	33
Johannes à Marck aan de lezer	35

HOOFDSTUK 1

De naam en de definitie van de Godgeleerdheid	39
1.1 De betekenis van het woord ‘theologie’ of ‘godgeleerdheid’	39
1.2 Het woord ‘theologie’ komt in de Schrift niet voor	39
1.3 In de Schrift lezen we wel over het ‘Woord Gods’	39
Soms betekent het ‘de Zoon van God’	39
1.4 Meestal betekent het ‘datgene wat God aan de mensen openbaart’	40
1.5 Andere Schriftuurlijke namen voor de godgeleerdheid	40
1.6 De valse godgeleerdheid van ketters, mohammedanen, Joden en heidenen	40
1.7 De voorbeeldige godgeleerdheid in God	41
1.8 De afbeeldige godgeleerdheid	41
1.9 De godgeleerdheid in de engelen en de zalige hemelingen	42
1.10 De godgeleerdheid in de mensen op aarde	42
1.11 De waarheid hiervan aangetoond	42
1.12 De natuurlijke godgeleerdheid –	
Voor zover zij de mens is ingeboren	43
1.13 Voor zover zij door redenering wordt verkregen	44
1.14 Twijfel aan de Godheid is onder geen voorwendsel aan te raden	44
1.15 ‘Het denkbeeld over God’	45
1.16 De godgeleerdheid in Adam in de staat der rechtheid	46
1.17 Antwoord op de sociniaanse tegenwerpingen	46
1.18 Wat de natuurlijke godgeleerdheid wel leert en niet leert	47
1.19 De natuurlijke godgeleerdheid is geenszins genoegzaam tot zaligheid	48
1.20 Antwoord op de belangrijkste tegenwerpingen	48
1.21 De natuurlijke godgeleerdheid is ondergeschikt aan de geopenbaarde godgeleerdheid	49
1.22 Het doel van de natuurlijke godgeleerdheid	50
1.23 De noodzakelijkheid en waarheid van de geopenbaarde godgeleerdheid	50

1.24	De geopenbaarde godgeleerdheid als een hebbelijkheid in de mens	50
1.25	De geopenbaarde godgeleerdheid als een systematisch opstel	51
1.26	De scholastieke godgeleerdheid van de roomsen	52
1.27	Definitie van de geopenbaarde godgeleerdheid	52
1.28	Een leer die niet alleen theoretisch, maar praktisch is	53
1.29	Een leer die gevolgtrekkingen uit de Schrift maakt	53
1.30	Verdediging van het gebruik van gevolgtrekkingen uit de Schrift	55
1.31	Het roomse onderscheid tussen hun gevolgtrekkingen	55
1.32	Het beginsel van de godgeleerdheid is alleen de Goddelijke openbaring	56
	Het menselijke woord	56
	De menselijke rede	56
	De uiterlijke zintuigen	57
1.33	De verschillende manieren van de Goddelijke openbaring	57
1.34	Het voorwerp van de godgeleerdheid is de dienst van God, of God Zelf	58
1.35	Het onderwerp van de godgeleerdheid is de gevallen mens	59
1.36	Haar doel is Gods eer en de zaligheid van de uitverkorenen	59

HOOFDSTUK 2

	Het beginsel van de Godgeleerdheid, of: de Heilige Schrift	60
2.1	Verklaring van de naam 'Heilige Schrift'	60
2.2	Definitie van de Heilige Schrift	60
2.3	Het onbeschreven Woord van God	60
2.4	Het beschreven Woord van God	61
2.5	De Schrift is Gods Woord door Zijn onfeilbare ingeving	61
	1. Aan alle personen	62
	2. In alle zaken	63
	3. In alle woorden	64
2.6	Het geloof in de Goddelijkheid – De erkenning van het gezag van de Schrift	65
	1. De Heilige Geest als onze Leermeester	65
	2. De kenmerken van de Goddelijkheid van de Schrift	65
	3. Het getuigenis van de kerk	66
2.7	Het tegenovergestelde gevoelen van de roomsen	67
	1. De Heilige Geest als onze Leermeester	67
	2. De kenmerken van de Goddelijkheid van de Schrift	67
	3. Het getuigenis van de kerk	68
2.8	De authenticiteit van de Hebreeuwse en Griekse taal in het Oude en Nieuwe Testament	68

2.9	Roomse tegenwerpingen beantwoord – De vervalsing van de grondtalen	69
2.10	De Vulgaat wordt door de roomsen onterecht verdedigd als authentiek	71
2.11	De Septuagint kan evenmin als authentiek worden aanvaard – Argumenten tegen de authenticiteit van de Septuagint	73
2.12	De schrijvers van de Heilige Schrift – Mozes – Johannes – Paulus	74
2.13	De boeken van de Heilige Schrift – Hun aantal en verdeling – Het Oude Testament – Het Nieuwe Testament	77
2.14	De Goddelijke onderscheiding en de menselijke verdeling van deze boeken	78
2.15	Het verzinsel over het volledige verlies van de Heilige Schrift	79
2.16	Ook nu zijn er geen canonieke boeken volledig verloren	80
2.17	Het Goddelijke gezag van het Oude Testament blijft onder het Nieuwe Testament	81
2.18	Het gelijke gezag van alle Heilige Schriften	82
2.19	De apocriefe boeken behoren niet tot de canonieke boeken	83
2.20	Het tegenovergestelde besluit van de roomsen	85
2.21	De inhoud van de Heilige Schrift is de ware godsdienst	86
2.22	De Schrift is ook in de natuurlijke zaken net zo waarachtig	87
2.23	De conformiteit van de Schrift	88
2.24	De Schrift is duidelijk – De verlichting van de Geest is onmisbaar	89
2.25	Bewijs voor de eigen duidelijkheid van de Schrift	90
2.26	Roomse tegenwerpingen beantwoord	91
2.27	De volmaaktheid van de inhoud van de Schrift tot zaligheid	92
2.28	De opvatting van de roomsen over de mondelinge overleveringen	94
2.29	Roomse tegenwerpingen beantwoord	96
2.30	De opvatting van de geestdrijvers: de Schrift wordt aangevuld met persoonlijke openbaringen	98
2.31	Tegenwerpingen van de geestdrijvers beantwoord	98
2.32	Het doel van de Heilige Schrift: een regel van geloof en leven voor de kerk	99
2.33	De vertaling van de Schrift in de volkstaal – Verschillende oude vertalingen	100
2.34	Achting voor de algemeen aanvaarde vertalingen	102
2.35	Het (voor)lezen van de Heilige Schrift aan en door het volk	102
2.36	Roomse tegenwerpingen beantwoord	104
2.37	De betekenis van de Schrift en de onderscheiding daarvan – Eén betekenis – Tweeërlei betekenis	105

2.38	De letterlijke, geestelijke, zedelijke en hemelse betekenis van de Schrift – De Joodse manieren van verklaring – Citaten uit het Oude Testament in het Nieuwe Testament, soms in allegorische zin	106
2.39	Het oordeel over de betekenis van de Schrift	110
	1. Het oordeel van onderscheiding	110
	2. Het oordeel van bepaling	110
	3. Het oordeel van besturing	110
	4. Een hoogste rechter	111
2.40	De geest van de geestdrijvers, de rede en de filosofie zijn geen hoogste rechters en onfeilbare uitleggers van de Schrift	112
2.41	De kerk in het algemeen of de roomse kerk in het bijzonder is dit ook niet	113
2.42	Roomse tegenwerpingen beantwoord	114
2.43	Alleen de Heilige Geest is een onfeilbare Uitlegger en hoogste Rechter van de Schrift	116
2.44	De gehele Schrift moet verklaard worden – De profetieën in de Schrift – Schriftplaatsen waarover het meest getwist wordt	117
2.45	De middelen tot verklaring – ‘De analogie van het geloof’ en ‘de analogie van de context’	119
2.46	De roomse opvatting over de verklaringen van de kerkleraars als het beste middel en criterium voor een juiste Schriftuitleg	120
2.47	Roomse tegenwerpingen beantwoord	121
2.48	Drie belangrijke regels voor het verklaren van de Schrift	122
2.49	In welke zin Schriftwoorden alles betekenen wat ze kunnen betekenen	123
2.50	Het doel van de Schrift is de zaligheid van de uitverkorenen en Gods eer	124

HOOFDSTUK 3

	De godsdienst	125
3.1	De naam ‘religie’ of ‘godsdienst’	125
3.2	Andere namen voor de godsdienst in het Hebreeuws	125
3.3	De verschillende betekenissen van de godsdienst	125
3.4	Definitie van de godsdienst	126
3.5	De onderscheiding van de godsdienstige daden	126
3.6	Duidelijke kennis van de geloofsstukken is wezenlijk	126
3.7	Algemene twijfel aan de godsdienst mag nooit aangeraden worden	128
3.8	Is er een duidelijke en onderscheiden bevattning in de godsdienst?	129
3.9	Onderscheiding van de hoofdzaken van de godsdienst	130
3.10	De waarheid van de zaken is belangrijker dan het belang ervan	130

3.11	De roomsen schuiven onterecht alle bewijslast op ons af	131
3.12	Valse en ware criteria voor de fundamentele zaken	133
3.13	Enkele hoofdzaken waar de noodzakelijke stukken onder vallen	134
3.14	Geen vast aantal van noodzakelijke stukken	134
3.15	De hoofdzaken mogen niet teveel vermenigvuldigd of verminderd worden	136
3.16	Een uiterlijke belijdenis van de hoofdzaken is niet genoeg – Afvalligheid van de roomsen	136
3.17	Goddeloosheid, bijgelovigheid, ongelovigheid, ketterij, scheuring, dwaling en afval	137
3.18	Algemene kenmerken van de ware godsdienst	138
3.19	Bijzondere kenmerken van de ware godsdienst	138
3.20	De standvastige en voorzichtige belijdenis van de godsdienst – Vermenging – Syncretisme – Broederlijke eendracht	139
3.21	Algemene verdraagzaamheid – Hoe ver die moet gaan	141

HOOFDSTUK 4

God, in Zijn Namen, Wezen en eigenschappen 142

Gods Namen

4.1	Op welke manier God een 'Naam' gegeven wordt	142
4.2	De Naam 'God' betreft allereerst het Goddelijke Wezen	142
4.3	De Griekse Namen 'God' en 'Heere'	143
4.4	Het aantal Hebreeuwse Namen van God	143
4.5	Verklaring van de Hebreeuwse Namen van God	144
4.6	De Naam 'Jehovah'	144
4.7	De betekenis en de onmededeelbaarheid van de Naam 'Jehovah'	145
4.8	De gepaste achting voor en het misbruik van de Naam 'Jehovah'	147
4.9	Drieërlei toekenning van de Goddelijke Namen: door misbruik, door overeenkomst en met de volle betekenis	147

Gods Wezen

4.10	Bewijzen dat er waarlijk een God is	148
4.11	God kan niet volmaakt door ons beschreven worden	149
4.12	Een beschrijving van God	150
4.13	De natuur of het Wezen van God	150
4.14	God is een Geest zonder enig lichaam	151
4.15	De ongepastheid van de roomse beelden van de drie-enige God	152
4.16	God is een ware, levende, verstaande, willende en krachtig werkende Zelfstandigheid	154

Gods eigenschappen

4.17	Gods eigenschappen of volmaaktheden	156
4.18	Gods eigenschappen zijn in Zijn oneindigheid begrepen	157
4.19	Verschillende verdelingen van Gods eigenschappen	158

Gods onmededeelbare eigenschappen

4.20	Eerste onmededeelbare eigenschap: Gods onafhankelijkheid	158
4.21	Gods onafhankelijkheid strekt zich uit tot Zijn verstand, wil en kracht	160
4.22	Sommige zaken die God niet kan doen	161
4.23	Tweede onmededeelbare eigenschap: Gods eenvoudigheid	162
4.24	In Gods Wezen is alle samenvoeging uitgesloten	163
4.25	Gods Wezen kan niet aan schepselen meegedeeld of met hen samengevoegd worden	165
4.26	Derde onmededeelbare eigenschap: Gods onveranderlijkheid	166
	In Zijn bestaan en Wezen	166
	In Zijn verstand en wil	167
	In Zijn woorden	167
4.27	Vierde onmededeelbare eigenschap: Gods onmetelijkheid en alomtegenwoordigheid	167
4.28	De manier van Gods alomtegenwoordigheid	169
4.29	De alomtegenwoordigheid komt alleen God toe	170
4.30	God is ook buiten het geschapen universum in Zichzelf of in alle mogelijke plaatsen	171
4.31	Vijfde onmededeelbare eigenschap: Gods eeuwigheid	171
4.32	Gods eeuwigheid sluit alle tijdsvervolg van Hem uit	172
4.33	Gods eeuwigheid kan niet aan schepselen worden toegeschreven of meegedeeld	173

Gods mededeelbare eigenschappen

4.34	Eerste mededeelbare eigenschap: Gods wijsheid	174
4.35	Gods kennis is eenvoudig, eeuwig, aan Hem Zelf ontleend en uiterst volmaakt	175
4.36	Gods kennis strekt zich tot alles uit	176
4.37	Gods kennis wordt onderverdeeld in een vrijwillige en een natuurlijke kennis	178
4.38	God heeft geen ‘middenkennis’, zoals de jezuieten leren	179
4.39	De belangrijkste tegenwerpingen van de jezuieten beantwoord	180
4.40	Niet Gods kennis, maar Zijn wil is de eigenlijke oorzaak van de schepselen	181
4.41	Tweede mededeelbare eigenschap: Gods goedheid – Zijn goeddadigheid en Zijn liefde	181
4.42	Gods goedheid – Zijn genade	183
4.43	Gods goedheid – Zijn barmhartigheid	184
4.44	Gods goedheid – Zijn lankmoedigheid	185

4.45	Derde mededeelbare eigenschap: Gods rechtvaardigheid	186
	1. Gods rechtvaardigheid als God	186
	2. Gods rechtvaardigheid als Heerser	186
	a. Gods woorden	186
	b. Gods werken	187
4.46	3. Gods rechtvaardigheid als Rechter – Zijn beloning van het goede	188
4.47	Gods rechtvaardigheid als Rechter – Zijn straf op de zonde – Besluit	189
4.48	Gods macht of recht over de schepselen	192

HOOFDSTUK 5

	De Drie-eenheid van de Goddelijke Personen	194
5.1	De naam 'Drie-eenheid'	194
5.2	De naam 'Persoon'	194
5.3	Een 'persoon' is een bestaanswijze	195
5.4	De woorden 'Personen' en 'Drie-eenheid' moet men handhaven	196
5.5	De eenheid van het Wezen, de waarheid van de drie Personen en Hun onderlinge overeenkomst	196
5.6	Het onderlinge onderscheid tussen de Personen	198
5.7	De persoonlijke eigenschap van de Vader	198
5.8	De persoonlijke eigenschap van de Zoon Definitie van de generatie van de Zoon	199 200
5.9	Weerlegging van verkeerde verklaringen van de generatie	200
	1. De arianen	200
	2. De socinianen	201
	3. De remonstranten	203
	4. Een hedendaagse godgeleerde	203
5.10	De Zoon is de zelfwezende God	204
5.11	De persoonlijke eigenschap van de Geest	205
5.12	Het onderscheid tussen de generatie van de Zoon en de uitgang van de Geest	206
5.13	Bewijzen voor meerdere Personen uit het Oude Testament	206
5.14	De meervoudsvorm van Gods Namen in het Hebreeuws	208
5.15	Bewijzen voor drie Personen uit het Oude Testament	208
5.16	De verschijning van drie mannen aan Abraham	210
5.17	Bewijzen voor de Drie-eenheid uit het Nieuwe Testament	211
5.18	De kracht en waarheid van 1 Johannes 5:7	213
5.19	Antwoord op de sociniaanse tegenwerpingen vanuit de Schrift	214
5.20	De argumenten van de socinianen	215

5.21	Bewijzen voor de Godheid van de Zoon	216
	1. De Goddelijke Namen	216
	2. De Goddelijke eigenschappen	217
	3. De Goddelijke werken	217
	4. De Goddelijke eer en dienst	218
5.22	Sociniaanse tegenwerpingen beantwoord	219
5.23	De Heilige Geest is een waarachtige Persoon	220
5.24	Hij is een van de Vader en de Zoon onderscheiden Persoon	221
5.25	Hij is één Persoon, zodat Hij niet de menigte van de heilige engelen is	222
5.26	Hij is een waarachtig Goddelijke Persoon – bewijzen voor de Godheid van de Heilige Geest	222
	1. De Goddelijke Namen	223
	2. De Goddelijke eigenschappen	223
	3. De Goddelijke werken	223
	4. De Goddelijke eer en dienst	224
5.27	Een nog overgebleven tegenwerping	225
5.28	De verhevenheid van het geloofsstuk van de Drie-eenheid	225
5.29	De noodzakelijkheid van dit geloofsstuk	227
5.30	De velerlei nuttigheid van dit geloofsstuk – Besluit	229

HOOFDSTUK 6

Gods besluiten	230	
6.1	Gods werken, waartoe ook Zijn besluiten behoren	230
6.2	Verklaring van de naam ‘besluit’ en andere namen	230
6.3	De waarheid van Gods besluiten in het algemeen	231
6.4	Definitie van Gods besluiten	231
6.5	De aard van Gods besluiten	231
6.6	Eerste eigenschap: eeuwigheid	232
6.7	Tweede eigenschap: vrijwilligheid	234
6.8	Derde eigenschap: hoogste wijsheid	235
6.9	Vierde eigenschap: volkomen onafhankelijkheid	235
6.10	Vijfde eigenschap: onveranderlijkheid	236
6.11	Gods besluiten strekken zich tot alles uit	238
6.12	Gods besluiten gaan in het bijzonder over het leven van de mens	240
6.13	Gods besluiten gaan ook over het kwaad van de straf en van de zonde	242
6.14	De orde van Gods besluiten	244
6.15	Gods besluit over het onderlinge verband tussen de zaken	244
6.16	Gods besluit over de zaken die mogelijk zijn, maar niet zullen gebeuren	245
6.17	Het doel van Gods besluiten	245

HOOFDSTUK 7

De predestinatie van de mens tot de zaligheid of de verdoemenis	246
7.1 Het woord ‘predestinatie’ of ‘voorbestedding’ – Definitie van de predestinatie	246
7.2 De drieërlei betekenis van de predestinatie	246
7.3 De predestinatie van de engelen	247
7.4 De waarheid van de predestinatie van mensen aangetoond	248
7.5 Definitie van de predestinatie van mensen	248
7.6 De predestinatie is een daad van God en Zijn wil	249
7.7 Eerste eigenschap: volkomen eeuwig	249
7.8 Tweede eigenschap: volkomen vrij	250
7.9 Derde eigenschap: volkomen wijs	252
7.10 Vierde eigenschap: volkomen onafhankelijk	252
7.11 De verschillende opvattingen van anderen hierover	255
7.12 Antwoord op enkele tegenwerpingen	256
7.13 Vijfde eigenschap: volkomen onveranderlijk	258
7.14 Antwoord op de tegenwerpingen	259
7.15 Alle mensen worden gepredestineerd, en onder hen ook Christus	261
7.16 De predestinatie gaat over specifieke personen	261
7.17 Infra- en supralapsarisme	262
7.18 Wat de beste manier van behandeling is	263
7.19 Het tweeërlei doel van de predestinatie	264
7.20 Verklaring van de naam ‘verkiezing’	265
7.21 Definitie van de verkiezing	266
7.22 De bronader: Gods genadige welbehagen	266
7.23 Het is geen verkiezing van allen, maar van sommigen	266
7.24 De uitverkorenen zijn de minste in getal	268
7.25 De uitverkorenen zijn de geringsten in de wereld	269
7.26 De uitverkorenen worden gepredestineerd tot heerlijkheid en genade	269
7.27 De zekerheid van de verkiezing bij God en bij de mensen	270
7.28 Antwoord op de belangrijkste tegenwerpingen	271
7.29 Verklaring van de naam ‘verwerping’	273
7.30 Definitie van de verwerping	274
7.31 De bronader: Gods rechtvaardige welbehagen	274
7.32 De verwerping gaat over zekere, bepaalde mensen	274
7.33 De verworpenen zijn de meeste in getal en de aanzienlijkste – De heidenen en de kinderen der ongelovigen behoren er ook toe	275
7.34 Het doeleinde van de verworpenen is de verdoemenis	276
7.35 Zij worden ook gepredestineerd tot definitieve ongelovigheid en onboetvaardigheid	277

7.36	De voorwerpelijke zekerheid en de onderwerpelijke onzekerheid van de verwerping	278
7.37	De verhevenheid, noodzakelijkheid en nuttigheid van dit leerstuk	279

HOOFDSTUK 8

	De eerste schepping van de wereld	281
8.1	De uiterlijke werken van de natuur en de genade	281
8.2	Het woord ‘scheppen’ en andere woorden met dezelfde betekenis	281
8.3	De verschillende betekenissen van het woord ‘scheppen’	282
8.4	De waarheid van de schepping	283
8.5	Definitie van de schepping	284
8.6	De schepping is een werk van God Zelf	284
8.7	De schepping is een werk van God alleen	285
8.8	De kracht om te scheppen is onmededeelbaar	286
8.9	Het werk van de schepping is aan de drie Personen eigen	286
8.10	Aan Gods kant bestaat de schepping louter in een bevel van Zijn wil	287
8.11	God wordt door de schepping niet veranderd	288
8.12	De schepping is een volkomen vrije daad van God	288
8.13	De eerste schepping is een voortbrenging uit niet	289
8.14	De tweede schepping is een voortbrenging uit de ruwe materie	290
8.15	De gepastheid van de voortbrenging	291
	1. De goedkeuring van de werken op elke dag (niet op de tweede dag)	291
8.16	2. De ordening die God heeft aangehouden	292
8.17	3. Het doel van de schepping: de eer van God en het nut van de mens	292
8.18	De bijzondere doeleinden van elk schepsel	293
8.19	De schepping heeft plaatsgevonden in het begin van de tijd	294
8.20	Er zit ca. 4000 jaar tussen de schepping en Christus’ geboorte	294
8.21	De tijd is met de herfst begonnen	295
8.22	In de eerste schepping ging de nacht aan de dag vooraf	296
8.23	De schepping is niet in één ogenblik, maar in zes dagen volbracht	297
8.24	De eerste dag: de hemel, de aarde en het licht	298
8.25	De tweede dag: het uitspansel	300
8.26	De derde dag: scheiding tussen de wateren en het droge; kruiden en bomen	302
8.27	De vierde dag: de grote en kleine hemellichten – Sterrenwichelarij	303

8.28	De vijfde dag: de vissen en de vogels	306
8.29	De zesde dag: de mens en de dieren	306
8.30	De zevende dag: Gods rust	308
8.31	Alle schepselen dragen de naam 'de wereld' – Definitie van de wereld	309
8.32	De tegenwoordige wereld is de eerste en de laatste	310
8.33	De wereld is één in getal	310
8.34	De wereld is eindig	311
8.35	God zou meer werelden kunnen maken	312
8.36	De wereld heeft geen algemene, intelligente ziel	313

HOOFDSTUK 9

De goede en de kwade engelen **315**

9.1	De naam 'engelen'	315
9.2	Verschillende betekenissen, waaronder ook die van Gods Zoon	315
9.3	Bewijzen voor het bestaan van engelen – De sadduceeën	317
9.4	Definitie van de engelen – Hun schepping	318
9.5	De eindigheid van de engelen	319
9.6	De engelen zijn 'geesten', niet alleen maar 'gedachten'	321
9.7	De engelen hebben geen lichaam	321
9.8	Hun geestelijke verstand en kennis	323
9.9	Hun vrije wil	324
9.10	Hun kracht om naar buiten te werken – De manier van hun kracht – Het voorwerp van hun kracht	324
9.11	Aan de engelen wordt terecht Gods beeld toegeschreven	327
9.12	De engelen zijn dienaars van God, Christus en Zijn gemeente	327
9.13	De onjuiste en de juiste verdeling van de engelen	328

De goede engelen

9.14	De goede engelen zijn veranderlijk goed geschapen	329
9.15	Ze zijn nu bevestigd in hun staat	330
9.16	Deze bevestiging komt van Gods verkiezing en genade, maar niet van Christus als Middelaar	331
9.17	De taak van de goede engelen	332
9.18	Onze houding tegenover hen	334
9.19	Hun getal en onderlinge orde	335
9.20	Hun gewone verblijfplaats: de hemel	336

De kwade engelen

9.21	De namen van de kwade engelen	337
9.22	Ze zijn evenals de andere engelen goed geschapen	337
9.23	Ze zijn door hun eigen moedwillige afval boos geworden	337
9.24	De tijd van hun val	338
9.25	Men meent dat hun zonde meest in hoogmoed of nijd bestond	338
9.26	Hun tegenwoordige en toekomstige straf	339

9.27	Ze kunnen niet uit hun rampzalige staat hersteld worden	341
9.28	Hun gedwongen onderwerping onder God – Onze houding tegenover hen	342
9.29	Hun getal is groot	342
9.30	Hun onderlinge orde en hun verblijfplaats	343

HOOFDSTUK 10

Gods voorzienigheid	344	
10.1	Gods voorzienigheid	344
10.2	De naam ‘voorzienigheid’	344
10.3	De voorzienigheid in het algemeen	344
10.4	Definitie van Gods voorzienigheid	346
10.5	De voorzienigheid is een werk van God	346
10.6	In Gods voorzienigheid zijn er instrumentele oorzaken	347
10.7	De voorzienigheid is een werk van de drie Personen, bijzonder van de Vader	347
10.8	Ze vindt plaats door enkel een bevel van Gods wil	347
10.9	Haar eerste uitwerking in de schepselen: de onderhouding	348
10.10	Haar tweede uitwerking in de schepselen: Gods medewerking	349
10.11	Haar derde uitwerking in de schepselen: Gods regering	351
10.12	De wonderen: hun aard en waarheid	352
10.13	Gods voorzienigheid gaat over alles	353
	1. De grootste dingen	353
10.14	2. De kleinste dingen	353
10.15	3. De noodzakelijke uitkomsten	354
10.16	4. De gebeurlijke dingen	355
10.17	5. De vrijwillige dingen	356
10.18	6. Vooral al het goede	357
10.19	7. Het kwaad: niet alleen van de straf, maar ook van de zonde	357
10.20	Drie gevaarlijke klippen die men moet vermijden	359
10.21	Hoe God werkzaam is wat betreft de kwade daden	360
10.22	Het doel van Gods voorzienigheid	361
10.23	Lasteringen tegen de leer van Gods voorzienigheid	362
10.24	De velerlei nuttigheid van deze leer	363

HOOFDSTUK 11

De dienst en de wet van God	364	
<i>De dienst van God</i>		
11.1	De naam ‘dienst van God’	364
11.2	De billijkheid, noodzakelijkheid en nuttigheid van Gods dienst	365
11.3	Definitie van de dienst van God	365
11.4	Gods dienst is een bereidwillige gehoorzaamheid	365

11.5	De manier van deze gehoorzaamheid: onderwerping en vertrouwen	367
11.6	Het voorwerp van de dienst van God is de drie-enige God	368
11.7	Het richtsnoer voor Gods dienst is alleen Gods wet	370
<i>De wet van God</i>		
11.8	De naam 'wet van God' – Definitie van de wet van God	371
11.9	Gods wet is een richtsnoer voor ons doen en laten	372
11.10	De bekendmaking van de wet is noodzakelijk	372
11.11	De straf van de dood op de overtreding van Gods wet	373
11.12	De belofte van het leven op de gehoorzaamheid aan Gods wet	374
11.13	Verskillende verdelingen van Gods wet	374
11.14	De willekeurige wet van God voor een tijd	375
11.15	De 'burgerlijke wet' van Israël – Definitie van de burgerlijke wet	377
11.16	De 'ceremoniële wet' – De naam en de zaak – Definitie van de ceremoniële wet	378
11.17	De verdelingen van de ceremoniële wet	379
11.18	De ceremoniële wet heeft door Mozes haar volheid gekregen	380
11.19	De ceremoniële wet is niet afkomstig van de staat der rechtheid of van Mozes' tijd alleen	381
11.20	De verkeerde en de ware reden van de ceremoniële wet	383
11.21	De ceremoniële wet onderwijst nog steeds, maar haar onderhouding is afgeschaft	384
11.22	De 'zedelijke wet' – De naam en de zaak – Definitie van de zedelijke wet	386
11.23	De eerste instelling van de zedelijke wet in de schepping	387
11.24	De zedelijke wet is deels in het menselijke hart overgebleven	388
11.25	De zedelijke wet is op een doorluchtige wijze aan Israël gegeven	389
11.26	Hoe moeten wij de Tien Geboden zien?	391
11.27	De gedachten van anderen hierover, met hun tegenwerpingen	393
11.28	De innerlijke goedheid van de zedelijke wet	395
11.29	Verskillende ontheffingen van de zedelijke wet	397
11.30	De onveranderlijkheid van de zedelijke wet	399
11.31	De geestelijke betekenis van de wet	401
11.32	De daaruit voortvloeiende volmaaktheid van de zedelijke wet	402
11.33	De tegenwerpingen van velen buiten onze kerk beantwoord	402
11.34	De roomse 'raadgevingen van het Evangelie' tot grotere volmaaktheid	405
11.35	De roomse geloften van onthouding, blinde gehoorzaamheid en vrijwillige armoede	406
11.36	De middelmatige dingen	410

11.37	De volmaaktheid van de wet en de onvolmaaktheid van de mens	411
11.38	De eeuwigdurendheid van de zedelijke wet	413
11.39	De verschillende verdelingen van de zedelijke wet – De eerste en de tweede tafel	415
11.40	Hoeveel en welke geboden behoren tot de eerste en tot de tweede tafel?	416

HOOFDSTUK 12

	De tien geboden van Gods wet	419
12.1	De afzonderlijke geboden van de wet – Verklaring van het opschrift	419
12.2	Wat in het eerste gebod wordt verboden	420
12.3	Wat in het eerste gebod wordt geboden	422
12.4	De vermeende toevoegingen aan dit gebod	422
12.5	Het tweede gebod en de daarin verboden beeldendienst – Beschrijving van God in het tweede gebod	424
12.6	De beeldendienst van de roomsen en het beelddengebruik van de lutheranen	427
	1. De roomsen	427
	2. De lutheranen	429
12.7	Wat in het tweede gebod verder wordt verboden en geboden	430
12.8	De vermeende toevoeging aan dit gebod	431
12.9	Korte verklaring van het derde gebod	431
12.10	Wat in het derde gebod wordt verboden	432
12.11	Wat in het derde gebod wordt geboden	435
12.12	De vermeende toevoegingen aan dit gebod	437
12.13	Korte verklaring van het vierde gebod	440
12.14	Er is iets ceremonieels in dit gebod	443
12.15	De wezenlijke zedelijkheid van het vierde gebod	446
12.16	De zedelijke dingen van dit gebod	449
12.17	De roomse toevoegingen aan dit gebod – Onze zogenoemde ‘feestdagen’	452
12.18	Korte verklaring van het vijfde gebod , met zijn belofte	453
12.19	De plichten voor de kinderen in dit gebod	455
12.20	De plichten van de ouders als vermeende toevoeging	456
12.21	Wat in het zesde gebod wordt verboden	457
12.22	Hoe wijd dit gebod zich uitstrekt	458
12.23	Wat in dit gebod wordt geboden – Vermeende toevoegingen	461
12.24	Korte verklaring van het zevende gebod	463
12.25	Welke zonden in het zevende gebod nog meer verboden zijn	465
12.26	Wat in dit gebod wordt geboden – Vermeende toevoegingen	466

12.27	Korte verklaring van het achtste gebod – Eigendom en verdeling van goederen	467
12.28	Het kwaad van de diefstal met zijn straf	470
12.29	De verschillende dingen die in het achtste gebod worden verboden	470
12.30	Wat in het achtste gebod wordt geboden – Vermeende toevoegingen	474
12.31	Korte verklaring van het negende gebod – Wat daarin wordt verboden	475
12.32	Wat in dit gebod wordt geboden – Een vermeende toevoeging	477
12.33	Korte verklaring van het tiende gebod – De verboden begeerte – Wat in dit gebod wordt geboden – Een vermeende toevoeging	478
12.34	Algemene opmerkingen over de tien geboden en hun tweeërlei hoofdeis	481

HOOFDSTUK 13

De mens, in zijn wezen beschouwd **484**

13.1	De bespreking van de mens – De naam ‘mens’	484
13.2	Definitie van de mens	485
13.3	Op drieërlei wijze is de mens een schepsel van God	485
13.4	De eerste schepping van de mens heeft plaatsgevonden op de zesde dag	486
13.5	Eerst is de man geschapen, en daarna de vrouw	487
13.6	De namen ‘Adam’ en ‘Eva’	488
13.7	Vóór Adam en Eva zijn er geen andere mensen geweest	490
13.8	De schepping van Adam, ten aanzien van zijn lichaam en ziel	492
13.9	De schepping van Eva	493
13.10	De mens bestaat uit twee wezenlijke delen – Zijn lichaam	494
13.11	Zijn ziel	495
13.12	De ziel is niet lichamelijk en dus ook niet enkel een gedachte	496
13.13	Definitie van de ziel – Haar vermogens en werkingen	499
13.14	De ziel wordt onmiddellijk door God geschapen	500
13.15	De onsterfelijkheid van de ziel	502
13.16	De vereniging van de ziel met het lichaam	504
13.17	De hereniging van elke ziel met haar lichaam – Geen reïncarnatie	506
13.18	Het doel waartoe de mens geschapen is: Gods eer	507

HOOFDSTUK 14

De staat van de eerste rechtheid **508**

14.1	De vierderlei staat van de mens – De staat der rechtheid	508
14.2	De plaatsing van de mens in het paradijs	508

14.3	Gods beeld en gelijkenis in de mens	510
14.4	Waarin Gods beeld niet bestaat	511
14.5	Tot Gods beeld behoort de ziel van de mens	512
14.6	Tot Gods beeld behoort vooral Adams goedheid en rechtheid	514
14.7	Sociniaanse tegenwerpingen beantwoord	516
14.8	Tot Gods beeld behoort Adams heerschappij – Het eten van vlees	517
14.9	Gods beeld mag men niet alleen in de heerschappij stellen	518
14.10	Tot Gods beeld behoort de onsterfelijkheid van de mens	519
14.11	Gods beeld is er ook in de engelen, en in de vrouw; het bevindt zich vooral in de ziel, en nog enigszins in de gevallen mens	521
14.12	Gods beeld is in de eerste mens natuurlijk geweest	523
<i>Het werkverbond</i>		
14.13	Het werkverbond	525
14.14	De waarheid van het werkverbond met Adam	525
14.15	Definitie van het werkverbond	527
14.16	De twee bondgenoten: God en Adam – Christus stond niet onder het werkverbond	527
14.17	Gods tweërlei eis in dit verbond: natuurlijk en willekeurig	529
14.18	De voorgeschreven wijze van gehoorzaamheid	530
14.19	De belofte van het eeuwige leven op de gehoorzaamheid	531
14.20	Tegenwerpingen van de socinianen en anderen beantwoord	531
14.21	De bedreiging van de dood – De verbondszegels	533
14.22	De boom des levens als een verbondszegel	534
14.23	De toestemming en tegeneis van de mens	535
14.24	De verbreking en afschaffing van dit werkverbond	536

HOOFDSTUK 15

De zonde van de mens, en haar verschillende soorten		538
15.1	De staat der ellende: zonde en straf	538
15.2	De verklaring van de namen voor ‘zonde’	538
15.3	Definitie van de zonde	539
15.4	De zonde als een afwijking is een soort gemis en beroving	539
15.5	Zij is niet anders dan een afwijking van Gods wet	540
15.6	Zij vindt eigenlijk alleen in de mens plaats	540
15.7	De mens en niet God is de schuld	541
15.8	De uitwerking van de zonde: schuld en smet	541
<i>De eerste zonde</i>		
15.9	De eerste zonde van Adam en Eva – Definitie van de eerste zonde	543
15.10	Zowel Adam als Eva zijn aan de eerste zonde schuldig	543

15.11	Ze hebben gezondigd door de eigen bepaling van hun vrije wil ...	544
15.12	... echter op aanraden van de satan in een ware slang	545
15.13	De listigheid van de slang	546
15.14	De verleiding van Adam door de vrouw	547
15.15	De uiterlijke en innerlijke daden van de eerste zonde	548
15.16	De grootheid en de tijd van deze eerste zonde	549
15.17	De droevige gevolgen van deze zonde	550
15.18	Gods lankmoedigheid en zaligmakende genade jegens Adam en Eva	552
15.19	Door het geloof daarin schijnen zij ook zalig te zijn geworden – Eva's geloof blijkt niet uit de naam 'Kaïn'	553
<i>De erfzonde</i>		
15.20	De gevolgde zonde, en wel eerst de erfzonde – De namen voor de erfzonde	555
15.21	De waarheid van de erfzonde in het algemeen	556
15.22	Definitie van de erfzonde	557
15.23	De erfzonde is waarlijk zonde	558
15.24	De erfzonde is niet iets zelfstandigs of wezenlijks	559
15.25	Zij bestaat in een gemis van het verstand en de wil	559
15.26	De mens heeft geen natuurlijke krachten tot ware wijsheid en heiligheid meer	560
15.27	De zondige verdorvenheid strekt zich over de gehele mens uit	563
15.28	Filosofische stellingen die tegen deze verdorvenheid ingaan	564
15.29	De feilbaarheid van de consciëntie	565
15.30	De erfzonde behoort tot alle mensen, uitgenomen Christus alleen – Maria is niet vrij van de erfzonde	568
15.31	De oorzaak van deze verdorvenheid: de toerekening van Adams zonde	570
15.32	Tegenwerpingen tegen deze toerekening beantwoord	571
15.33	De overdracht van de verdorvenheid door de natuurlijke generatie	572
15.34	De straf op de erfzonde: allerlei dood en vloek	574
15.35	Deze verdorvenheid duurt in de wedergeboren mensen tot de dood	575
<i>De dadelijke zonde</i>		
15.36	De dadelijke zonde – Haar namen – Definitie van de dadelijke zonde	576
15.37	Het onderwerp van de dadelijke zonde – De dadelijke zonde is er niet in de jonge kinderen	577

15.38	De oorzaak en de uitwerking van de dadelijke zonde	579
	1. De stoïsche gelijkheid van de zonde	579
	2. De roomse vergeeflijkheid van vele zonden	581
15.39	Allerlei verdelingen van de dadelijke zonden	582
<i>De zonde tegen de Heilige Geest</i>		
15.40	De zonde tegen de Heilige Geest – Definitie van de zonde tegen de Heilige Geest	584
15.41	Het voorwerp van deze zonde: de innerlijk bekende waarheid van het Evangelie	585
15.42	Die waarheid van het Evangelie wordt door deze zonde verworpen	586
15.43	En dat niet uit zwakheid, maar uit een doelbewuste haat	586
15.44	De gevolgen van deze zonde, waaronder haar onvergeeflijkheid	587
15.45	Of en in hoeverre men kan weten of iemand anders hieraan schuldig is	588

HOOFDSTUK 16

De straf op de zonde		589
16.1	De namen voor de straf op de zonde en de dood	589
16.2	De waarheid van de straf – Definitie van de straf	589
16.3	De zonde is een schadelijk en lastig, en dikwijls ook schandelijk kwaad	590
16.4	De straf komt op verschillende wijze van God vandaan	591
16.5	Het eigenlijke onderwerp van de straf is de zondige mens	592
16.6	De straf strekt altijd tot Gods eer, en soms tot voldoening voor de zonde, soms tot heil van mensen	593
16.7	Alle straf strekt ook tot verbetering van anderen – De zondvloed	594
16.8	De tijdelijke en lichamelijke straf op de zonde	596
16.9	De tijdelijke en geestelijke straf op de zonde	597
16.10	De eeuwige straf op de zonde	597
16.11	De eeuwige straf is geen totale vernietiging van de mens	598
16.12	Waarin de eeuwige straf dan wel bestaat	599
16.13	Wel verschillende trappen, maar geen verschillende duur	599
16.14	Alle soorten van straf hebben in Christus plaats	600

HOOFDSTUK 17

Het genadeverbond en het Evangelie, met zijn verschillende bedeling		601
17.1	Het genadeverbond – De staat der genade	601
17.2	De naam ‘verbond’	601
17.3	De naam ‘genade’ en andere bijbehorende namen	603

17.4	De waarheid van het genadeverbond – Definitie van het genadeverbond	603
17.5	Het is een tweezijdig verbond met wederzijdse daden	604
17.6	Het genadeverbond wordt ons niet door de wet, maar door het woord van het Evangelie voorgesteld	605
17.7	De naam ‘Evangelie’	606
17.8	De Goddelijke openbaring van het Evangelie aan de zondige mensen	607
17.9	Het Evangelie en het genadeverbond is niet algemeen	608
17.10	Weerlegging van de algemene roeping	609
17.11	De verkondiging van het Evangelie heeft vanaf de val plaatsgevonden	611
	1. Bewijzen uit het Nieuwe Testament	611
	2. Bewijzen uit het Oude Testament	612
17.12	De tegenwerpingen van de socinianen en anderen beantwoord	613
17.13	Weerlegging van de roomsen en de lutheranen, en sommigen van ons	616
17.14	De drieërlei bedeling van het genadeverbond	617
17.15	Velen zijn te berispen wat betreft hun opvattingen hierin	618
17.16	Wij stellen liever een tweeërlei bedeling van het genadeverbond	619
17.17	De eerste bedeling: het Oude Testament De oudtestamentische bedeling heeft drie trappen	620 622
17.18	De tweede bedeling: het Nieuwe Testament De nieuwtestamentische bedeling heeft ook drie trappen	622 623
17.19	Besluit	623

HOOFDSTUK 18

	De Middelaar van het genadeverbond	625
18.1	De Middelaar	625
18.2	De naam ‘Middelaar’	625
18.3	De noodzakelijkheid van de Middelaar	627
18.4	De hoedanigheid van Zijn werk en bediening	627
18.5	De hoedanigheid van Zijn natuur en eigenschappen	629
18.6	Wij mogen geen ander mogelijk middel tot zaligheid stellen	630
18.7	De vereiste hoedanigheden van de Middelaar zijn in Jezus te vinden	630
18.8	De oudtestamentische voorzeggingen van de komst van de Messías	631
	1. De voorzegging van Jakob	631
	2. De voorzegging van Jesaja	632
	3. De voorzegging van Daniël	634
	4. De voorzeggingen van Haggai en Maleáchi	635

18.9	De geboorteplaats van de Messías	636
18.10	De voorzeggingen van de afkomst van de Messías Zijn geboorte uit een maagd	637 637
18.11	De waarheid hiervan in Jezus de Nazaréner Maria's maagdom	638 639
18.12	De voorzeggingen van wat zou voorafgaan, door de Messías gedaan zou worden, en zou volgen	641
18.13	Antwoord op de Joodse tegenwerpingen	642
18.14	De socinianen en de roomsen spreken het middelaarsambt van Jezus tegen	644
18.15	Christus is Middelaar naar Zijn beide naturen	645
18.16	Christus is Middelaar van de uitverkoren mensen, van hen allen en van hen alleen	646
18.17	De Middelaar-stelling – Het verbond tussen Vader en Zoon	647
18.18	Enkele opmerkingen over dit verbond	648
18.19	De onveranderlijkheid van de Middelaar-stelling – Haar openbaring en verdere gevolgen in de tijd	649
	Levensschets van Johannes à Marck	651
	Overzicht van de werken van Johannes à Marck	655

DEEL 2¹

Hoofdstuk 19	De Persoon van Jezus Christus	23
Hoofdstuk 20	Het drieërlei ambt van Jezus Christus	60
Hoofdstuk 21	De tweeërlei staat van Jezus Christus	119
Hoofdstuk 22	De plichten van het genadeverbond: geloof en bekering	163
Hoofdstuk 23	De eerste weldaad van het genadeverbond: Gods krachtdadige roeping	203
Hoofdstuk 24	De tweede weldaad van het genadeverbond: Gods genadige rechtvaardiging	218
Hoofdstuk 25	De derde weldaad van het genadeverbond: de heiligmaking en de goede werken	258
Hoofdstuk 26	Het gebed, het vasten, het waken, de aalmoezen en de geloften	277
Hoofdstuk 27	De vierde weldaad van het genadeverbond: Gods zekere bewaring	325
Hoofdstuk 28	De wedergeboorte, de aanneming, de verzoening en de verlossing	333
Hoofdstuk 29	De zegels van het genadeverbond	350
Hoofdstuk 30	De christelijke Heilige Doop	393
Hoofdstuk 31	Het Heilig Avondmaal des Heeren	434
Hoofdstuk 32	De ware kerk of gemeente van God	473
Hoofdstuk 33	Het verschillende kerkbestuur	519
Hoofdstuk 34	De zalige verheerlijking van de mensen	589
	Preek over de verwachte vernieuwing van de wereld	627
	Aanhangsel: De heiliging in Christus van de kinderen der gelovigen (een brief van Joh. à Marck over het Doopformulier)	654
	Tekstregister	681
	Zaakregister	687

1. In deel 2 staat de uitgebreide inhoudsopgave.

IOHANNES A MARCK FRISIUS, V.D.M. PHILOSOPHÆ ET S.S. THEOLOGIÆ
 DOCTOR. HUIUSQUE IN ACADEMIA PATRIA PER QUINQUENNIIUM PROFESSOR
 ORDINARIUS. ACADEMIÆ H. T. RECTOR. AC MDCLXXXI. ÆTATIS XXVI.

*Amula fumantibus Veli, quam Ceruis, imago
 Ora refert MARCKI, sed Meliora tegit.
 Divinum ingenium, Studii miracula, doctus
 Suadam dixit orbis, nulla Tabella Caput.*
Aut. Scheyde ad
 vrom. del. et sculp.

*Ista dabant quatuor peragentem lustra lycei
 Illustres inter nomen habere viros.
 Scilicet haud numerat natale Gratia. Quod si
 Per hoc, quam meoris prodigiosa manet.*
per. baysius exc.
 Jac. Frislandius.

INLEIDING

De inhoud van dit *Handboek Dogmatiek* is door de auteur, Johannes à Marck, grondig overdacht. Reeds in 1676, toen hij – nog maar twintig jaar oud! – als professor in de theologie aan de Academie van Franeker het leerambt bekleedde, begon hij deze stof te verzamelen. In 1686 verscheen de eerste uitgave in het Latijn, met als titel *Compendium theologiae Christianae didactico-elencticum*.

Zijn belangrijkste reden om dit handboek uit te geven, was zijn studenten ‘een korte, maar volledige samenvatting te geven van de voornaamste zaken die zij moesten weten’.

Op herhaald verzoek heeft À Marck zelf, voor degenen die het Latijn niet konden lezen, een Nederlandse vertaling verzorgd. In 1705 verscheen de eerste Nederlandse vertaling met als titel *Het Merch der Christene Got-geleertheit*. Uiteindelijk zijn er vijf drukken van verschenen.

Ds. G.H. Kersten (1882-1948) schrijft in het ‘Woord vooraf’ op zijn *Gereformeerde Dogmatiek* dat ‘het groot belang dat des Heeren Kerk heeft bij de handhaving van de zuivere leer, naar Gods Woord door de hervormers op den kandelaar gezet en door de Gereformeerde theologen in volgende eeuwen dikwerf na bangen strijd nader ontwikkeld’, hem heeft gedrongen zijn werk te publiceren. Hij vervolgt: ‘Onder voorwendsel tot de leer van Calvijn terug te keren, is meer en meer een streven merkbaar om de hem gevolgde schrijvers te negeren, als waren dezen al te scholastiek. Dit streven heeft grote gevaren en zoekt uit de handen van het volk juist die boeken weg te nemen, die het op de fundamenten der apostelen en profeten kostelijk gegronde werk van Christus en den Heiligen Geest bevestigen, waarin de algemene van de bijzondere, zaligmakende bediening des Geestes wordt onderscheiden.’

Met de heruitgave van het *Het Merch der Christene Got-geleertheit*, onder de titel *Handboek Dogmatiek*, is een van ‘die boeken’ door hertaling in hedendaags Nederlands toegankelijk gemaakt. Heel veel predikanten uit de tijd van de Nadere Reformatie zijn als student gevormd door dit handboek, dat eeuwenlang aan verschillende universiteiten werd gebruikt voor het onderwijs in de dogmatiek.

Deze uitgave bevat de complete tekst van de 5e (verbeterde) druk uit 1758. Dhr. J.A. Bunt heeft de gotische tekst in de hedendaagse spelling gedigitaliseerd. Vervolgens heeft mw. R. Pieterman de zinsbouw en woordkeus aangepast om het werk beter leesbaar te maken, met de bedoeling zo goed

mogelijk recht te doen aan de intentie van de schrijver. De Latijnse bron-tekst werd ook dikwijls geraadpleegd. Soms is de hertaling daarnaar aangepast, als de bedoeling van de Oudnederlandse tekst niet helemaal duidelijk was.

Er komt regelmatig filosofisch/scholastiek woordgebruik in dit werk voor. In enkele gevallen is de oorspronkelijke Latijnse uitdrukking in een voetnoot of tussen rechte haken achter de tekst weergegeven.

Achter de namen van sommige personen is hun geboorte- en sterfjaar toegevoegd.

Alle geciteerde Bijbelteksten zijn gecontroleerd aan de hand van de GBS-editie, waarvoor we de heer S. Schipper erkentelijk zijn.

In dit Handboek worden niet alleen waarheden geleerd, maar ook dwalingen weerlegd. Veel dwalingen van toen komen in een andere gedaante terug. Dat maakt dit Handboek ook voor onze tijd actueel.

Voor een goed begrip geven we op de volgende pagina's een beknopt overzicht van de stromingen die bij het weerleggen van de dwalingen regelmatig genoemd worden.

Het overzicht vermeldt de stroming, het ontstaan, de belangrijkste dwalingen en de actualiteit. We zeggen ds. J.M.D. de Heer dank voor zijn waardevolle bijdrage aan dit overzicht.

Onze jachtige tijd kenmerkt zich over het algemeen door onwetendheid en oppervlakkigheid wat betreft de kennis van de geloofsleer. Het is daarom nuttig en nodig – niet alleen voor ambtsdragers, maar ook voor belangstellende gemeenteleden – om zich wat in te spannen bij het onderzoeken van grote theologische werken uit de tijd van de Reformatie en de Nadere Reformatie.

Moge deze uitgave daartoe dienstbaar zijn.

Nieuw-Beijerland, voorjaar 2016

A.A. Roukens

OVERZICHT VAN DE MEEST GENOEMDE STROMINGEN

Stroming	Ontstaan	Belangrijkste dwalingen	Tegenwoordig.
Arianen	Het arianisme ontleent zijn naam aan de opvattingen van Arius, ouderling in Alexandrië. Hij stierf in het jaar 336.	Loochenden de Godheid van de Zoon. Arius noemde de Zoon de eerste scheppingsdaad van de Vader. Hiermee loochende hij ook de Goddelijke Drie-eenheid.	Jehova's Getuigen, Mormonen. Delen van de moderne theologie
Epicuristen	Het epicurisme is genoemd naar de filosoof Epicurus (341-270 v.Chr) en is een van de vier hoofdrichtingen in de Griekse filosofie. In Hand. 17:18 lezen we over epicurëische filosofen.	Beschouwden het geluk als het hoogste goed in het menselijk leven. Dit geluk is te bereiken door pijn en angst te vermijden en genot te bevorderen.	Gelukzoekers die zich niet bekommeren om God en de dood.
Libertijnen of vrijgeesten	Geestesstroming die teruggaat tot de 12e eeuw. Ze waren onder meer felle tegenstanders van de Reformator Calvijn in Genève.	Kern is dat de mens los van het gezag van Gods wet en kerkelijke wetten mag leven	Zij die alle nadruk leggen op individuele vrijheid en zelfontplooiing, bijv. in de D66.
Lutheranen	Het lutheranisme is voortgevloeid uit het werk en de leer van Maarten Luther (1483-1546). Verschillende leerlingengingen verder dan Luther zelf.	Leerden de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het Avondmaal. Hadden ook een toegeeflijker houding ten opzichte van de eigentijdse cultuur. Zo stond Luther zelf toegeeflijk tegenover beelden in de kerk als boeken der leken (Heid. Cat. vr. 98).	In Duitsland en Scandinavië is het protestantisme overwegend luthers. In Nederland is de kleine Evangelisch-Lutherse Kerk in 2004 opgegaan in de PKN. De Lutherse Wereldfederatie zoekt tegenwoordig toenadering tot de Roomse Kerk.

30 – OVERZICHT VAN DE MEEST GENOEMDE STROMINGEN

Stroming	Ontstaan	Belangrijkste dwalingen	Tegenwoordig
Mohammedanen	Volgelingen van Mohammed (ca. 570-632). Zij zien hem als de laatste profeet die de definitieve openbaring van Allah ontving. Wij spreken over moslims en de islam.	In zeer veel opzichten wijkt de islam fundamenteel af van Gods Woord. De islam loochent de Drie-eenheid, ziet Jezus alleen als een profeet en loochent Zijn plaatsbekledende lijden en sterven.	
Origenisten	Volgelingen van de kerkleeraar Origenes van Alexandrië (ca. 185-253). Hij hield zich vooral bezig met de uitleg van de Bijbel en de regels daarvoor.	Origenes dwaalde onder meer in de leer van de Drie-eenheid. Ook leerde hij de uiteindelijke verlossing van alle zielen, ook van de verlorenen.	De gedachte van een alverzoening treffen we aan binnen vooruitstrevende stromingen in het protestantisme, zowel in gereformeerde kerken als de evangelische beweging.
Pelagianen	Het pelagianisme ontleent zijn naam aan de Britse monnik Pelagius (ca. 360-435), die al in zijn tijd veel volgelingen kreeg. Sommige volgelingen gingen minder ver en werden semi (=half)-pelagianen genoemd. Augustinus bestreed Pelagius.	Pelagius leerde dat Adam sterfelijk was geschapen en dat de zonde van Adam niet wordt toegerekend aan zijn nageslacht. Elk mens krijgt volgens hem de genade om vrijwillig tussen goed en kwaad te kiezen.	Het semi-pelagianisme werkte door in de Rooms-katholieke Kerk. De leer van de vrije wil keert terug in het remonstrantisme en in de evangelische beweging.
Remonstranten	Het remonstrantisme is genoemd naar de remonstrantie die volgelingen van Jacobus Arminius (1560-1609) in 1610 bij de Staten van Holland indienden. Daarin vroegen ze ruimte voor hun uitleg van de leer van de predestinatie. Na de veroordeling tijdens de Synode van Dordrecht (1618-1619) werd de Remonstrantse Broederschap opgericht.	Leerden dat God mensen verkoren had op grond van het geloof dat Hij van tevoren in hen zag. Leerden dat Christus voor alle mensen de verlossing had verdiend, en dat de mens niet alleen deze uit vrije wil kan aannemen, maar ook van de genade kan afvallen.	De hedendaagse Remonstrantse Broederschap heeft zich ontwikkeld tot een vrijzinnig kerkgenootschap. Remonstrantse dwalingen komen voor in de evangelische beweging en, in toenemende mate, ook in reformatorische kerken.

OVERZICHT VAN DE MEEST GENOEMDE STROMINGEN – 31

Stroming	Ontstaan	Belangrijkste dwalingen	Tegenwoordig
<p>Roomsen (incl. verschillende roomse kloosterorden zoals de dominicanen, franciscanen en jezuïeten)</p>	<p>De Rooms-Katholieke Kerk ziet zichzelf staan in de lijn van de apostolische kerk uit het Nieuwe Testament. In de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis kreeg de bisschop van Rome steeds meer gezag. Dit groeide uit tot het instituut van de paus. Tijdens het Concilie van Trente (1545-1563) werden veel roomse dogma's geformuleerd.</p>	<p>Kennen aan de goede werken een belangrijke plaats toe in de rechtvaardiging. De (zeven) sacramenten zijn wezenlijk voor het verkrijgen van het heil. De doop wast de erfzonde af. Brood en wijn in het Avondmaal worden het lichaam en bloed van Christus. De kerk heeft de macht om zonden te vergeven. Het vagevuur is nodig om de ziel te reinigen. Maria is mede-verlosseres. In leeruitspraken is de paus onfeilbaar. Schrift en traditie samen zijn het Woord van God. Volgens veel oudvaders vertegenwoordigt de Roomse Kerk de antichrist.</p>	<p>De Rooms-katholieke Kerk (is wereldwijd de grootste kerk).</p>
<p>Scotisten</p>	<p>Volgelingen van de filosoof Johannes Duns Scotus (ca. 1265-1308). Hij legde zeer sterke nadruk op de wil van God en ook van de mens.</p>	<p>Loochenden de erfzonde en leerden de vrije wil van de mens. Bestreden de redelijke bewijsvoering van het geloof door Thomas van Aquino (zie onder Thomisten).</p>	
<p>Socinianen</p>	<p>Het socinianisme is een stroming die haar naam ontleent aan de Pools-Italiaanse geleerde Faustus Socinus (1539-1604), en diens oom Laelius Socinus (1525-1562). Socinus legde grote nadruk op het menselijke verstand.</p>	<p>Loochenden de leer van de Goddelijke Drie-eenheid. Christus is volgens hen niet Gods eeuwige Zoon en de Heilige Geest is een onpersoonlijke kracht van God. Bestreden het plaatsvervangend lijden en sterven van Christus. Legden nadruk op de vrije wil waarmee de mens voor het goede kan kiezen.</p>	<p>Jehova's Getuigen. De argumenten tegen Christus' plaatsbekledende lijden en sterven keren terug in de moderne theologie.</p>

32 – OVERZICHT VAN DE MEEST GENOEMDE STROMINGEN

Stroming	Ontstaan	Belangrijkste dwalingen	Tegenwoordig
Thomisten	<p>Volgelingen van de zeer invloedrijke filosoof Thomas van Aquino (ca. 1225-1274). Ontwikkelde een redelijke, wetenschappelijke bewijsvoering van het christelijk geloof. Als zodanig is hij de geestelijke vader van de scholastiek.</p>	<p>Zijn verstandelijke uiteenzetting van de christelijke waarheden dreigde de Bijbel als bron van Gods openbaring te verdringen. Om deze reden is ook À Marck kritisch richting het thomisme.</p>	
Wederdopers	<p>Stroming uit de tijd van de Reformatie die een radicale reformatie voorstond. Vanaf 1520 trok de stroming in West-Europa veel aanhangers.</p>	<p>Loochenden de ware menselijke natuur van Christus. Wezen de kinderdoop af. Streefden naar een heilige kerk die rechtstreeks teruggaat op de kerk van het Nieuwe Testament. Weigerden de eed af te leggen. Sommige radicale uitwassen verwierpen elk gezag van de overheid.</p>	<p>De huidige Doopsgezinde Broederschap is een vrijzinnig kerkgenootschap. De verwerping van de kinderdoop treffen we vooral aan in de evangelische beweging.</p>

Handboek Dogmatiek

Het merg der christelijke godgeleerdheid

Dit 'Handboek Dogmatiek' is een gedegen naslagwerk voor de belangrijkste kernzaken die de christelijke geloofsleer betreffen. Vele generaties gereformeerde theologiestudenten zijn door dit werk gevormd, want het is eeuwenlang aan verschillende universiteiten gebruikt voor het onderwijs in de dogmatiek. Zorgvuldige hertaling heeft geresulteerd in een goed leesbare en toegankelijke tekst. Kortom, een compleet handboek van de geloofsleer voor iedereen die zich wil funderen op de Schriftuurlijke leer van onze vadersen.

9 789055 518340 >